

BYGGMÄSTAREN

TIDSKRIFT FÖR ARKITEKTUR OCH BYGGNADSTEKNIK

Organ för Stockholms byggnadsförening. Organ för Svenska arkitektföreningen, avdelning av Svenska teknologföreningen. Organ för Svenska arkitekters riksförbund.

Nr 4 1948. Innehåll:

Köksinredning och
garderober

Inhalt:

Kücheneinrichtung
und Kleiderschränke

Contents:

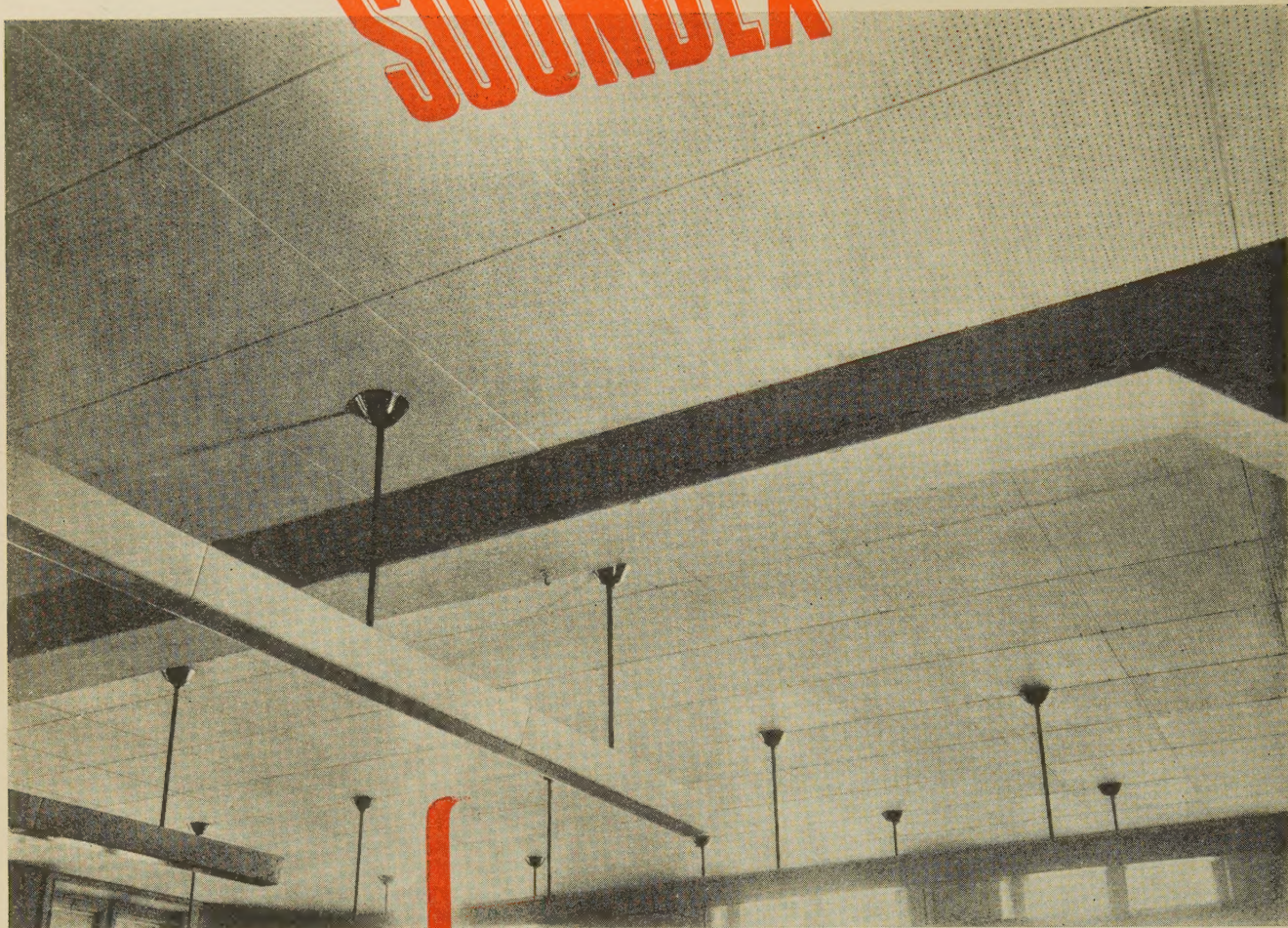
Kitchen accommodation
and wardrobes

Bilaga: Frågeformulär från Byggstandardiseringen.

» : AB Gustavsbergs Fabriker.

Industrin
väljer

SOUNDEX

Soundex-tak hos ASEA Söder i Stockholm.

SOUNDEX-
leveranser till
industrin

SOUNDEX

ASEA • L. M. Ericsson • Sandvikens Jernverk •
Svenska Socker Fabriks AB • AB Bröderna
Hedlund • SKF • Svenska Tändsticks AB •
AB Papyrus • Nymanbolagen AB • Cloetta •
Avesta Järnverks AB • Kooperativa Förbundet

— den **brandsäkra** plattan för akustik och ventilation

1 Brandsäker konstruktion

Soundex-plattan typ IL är tillverkad av ett obrännbart massamaterial och pressgjuten i stålform. Soundex typ AL är tillverkad av aluminiumplåt.

2 Separata hål för luft och ljud

Soundex-plattan är konstruerad så att hålen för friskluftinblåsning kan varieras till önskat antal och de är helt skilda från den ljudabsorberande stenullen.

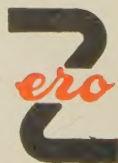
3 Exakthet i mått och vinklar

Pressgjutning i precisionstillverkade stålformar borgar för en absolut exakthet i mått, vinklar och perforatur.

4 Vacker färdigbehandlad yta

Soundex kräver ingen målning på arbetsplatsen. Typ IL levereras i en benvit färgton med mycket god ljusreflexion. Typ AL kan genom eloxering levereras i önskad färgton.

Skriv och begär SOUNDEX-broschyren. — Vi upprättar förslag och ritningar samt utför svängningstekniska beräkningar och mätningar.

INGENIÖRSFIRMAN ZERO AKTIEBOLAG

Stora Nygatan 38 - Stockholm - Tel. 23 27 05

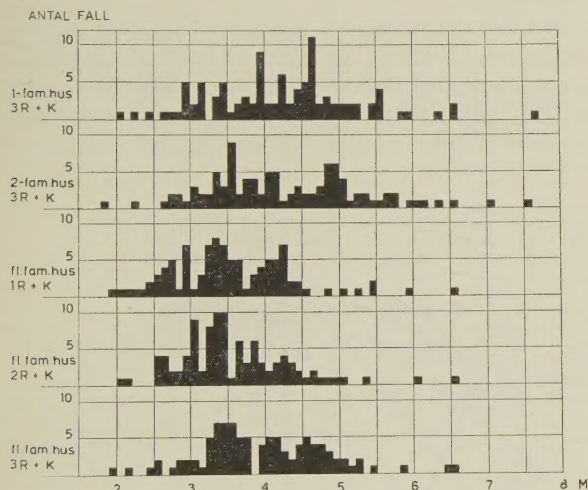
KÖKSINREDNING OCH GARDEROBER

KOMMENTARER

DK 389.63 : 643.3
389.63 : 645.45

Det arbete som årligen utföres i de svenska köken överstiger i tid det sammanlagda arbetet inom hela vår industri.

I få arbetslokaler försiggår dessutom så många olikartade arbetsoperationer samtidigt eller i nära följd på varandra. Trots detta har kökets inredning och planering tills helt nyligen varit mycket godtyckligt behandlad. Man skulle ha anledning förmoda, att storleken på kökets inredning åtminstone i någon mån anpassades till lägenhetsstorleken. En av Byggstandardiseringen (i fortsättningen benämnd BS) utförd undersökning, baserad på material ur Statens Byggnadslånebyrås arkiv, visar emellertid ingen sådan anpassning vare sig beträffande arbetsutrymmenas eller förvaringsutrymmenas storlek. Detta trots att undersökningen endast omfattade kök byggda så sent som 1946. Nedanstående tabell visar hur sammanlagda skåplängden per kök varierar inom olika hus- och lägenhetstyper.

Köksinredningens variation i längd inom olika hus- och lägenhetstyper.

SAR:s och SSF:s Bostadsutredning (i fortsättningen benämnd BU), vars uppgift var att klarlägga den svenska bostadens funktion, gjorde emellertid köket till föremål för en grundlig och allsidig utredning. Denna undersöknings resultat har till en del redovisats i Byggmästaren nr 17 år 1945. Ett kök uppbyggt enligt BU:s principer demonstreras på Byggtjänsts utställning i Stockholm. Hemmens Forskningsinstitut (i fortsättningen benämnd HFI) har byggt vidare på BU:s arbete och resultaten av funktionsstudierna har av BS praktiskt tillämpats vid ut-

arbetande av föreliggande förslag. Provningar har dessutom företagits med olika köksinredningar, som under arbetets gång ändrats med ledning av de resultat som framkommit. Studier har gjorts vid snickerifabriker, pågående byggen samt i befintliga kök (företrädesvis sådana som planerats i enlighet med BU:s förslag). Erfarenheter från existerande standard inom olika företag (HSB, Riksbyggen, trähusfabriker m. fl.) har utnyttjats och intimt samarbete i många fall upprättats. Samverkan har även skett med Egnahemsstyrelsen, Domänstyrelsen och Lantbruksförbundet vid utarbetande av för dessa institutioner gemensamma anvisningar för köksinredning. Representanter för olika yrkesgrupper och organisationer har konsulterats och en del av dessa har såsom medlemmar i två specialkommittéer tagit del av det pågående arbetet och granskat föreliggande förslag till standard. Kommittéernas sammansättning har varit följande:

1. Funktionstekniska kommittén

Fil. mag. Carin Boalt, Hemmens Forskningsinstitut
Hushållslärarinnan I. M. Berg, Hemmens Forskningsinstitut
Skolköksinspektrisen G. Kastman, Skolkökslärarinnornas förening
Fru Signe Åhlberg, Husmödrarnas Samarbetskommitté
Arkitekt Sten Lindegren, SAR:s och SSF:s Bostadsutredning
Arkitekt Erik Dahlberg, SAR

2. Teknisk-ekonomiska kommittén

Ingenjör Eric Forss, Byggmästarna
Ombudsman Efraim Andersson, Byggnadssnickarna
Direktör John Wesslén, Snickerifabrikerna
Ingenjör Erik Nilsson, Snickerifabrikerna (teknisk ombudsman)
Verkmästare E. Eriksson, Snickerifabrikerna
Direktör K. Karlmann, Målarmästarna

STANDARDFÖRSLAGETS OMFATTNING

Hushållstyp:

Med hänsyn till att det föreliggande funktionstekniska underlaget avsåg stadshushållet har BS i första hand inriktat sitt arbete på att framlägga ett förslag till standard för köksinredning i stadslägenheter företrädesvis i hyreshus.

På HFI pågår för närvarande undersökning av hur lantshushållens kök lämpligen bör utformas. Så snart denna undersökning är slutförd, kommer standard även för inredning av dessa kök att utarbetas i samråd med Egnahemsstyrelsen, Domänstyrelsen, LBF m. fl.

För egnahem och mindre villor torde kunna tillämpas den principiella planläggningen av hyreshus-

köket och de i detta ingående enheterna med vissa komplement.

Lägenhetsstorlek:

Produktionen av bostadslägenheter i hyreshus är f. n. huvudsakligen inriktad på 2- och 3-rumslägenheter och enligt de statliga utredningar, som nyligen publicerats, synes även i framtiden dessa lägenhetstyper bli de mest förekommande. BS har därför koncentrerat sitt arbete på dessa bostadstyper. De prov och undersökningar som företagits har som regel avsett kök i lägenheter om 2—3 rum och kök, det s. k. normalköket. Familjestorleken har förutsatts vara 3—5 personer. Då emellertid hyreslägenheter större än 2—3 rum och kök förekommer i viss utsträckning har i föreliggande förslag även medtagits enheter, som lämpar sig för dessa bostadsstorlekar.

I allmänhet fungerar 1-rumslägenheten ännu i stor utsträckning som familjebostad och kräver därför en relativt komplett köksinredning. När den kommer att bebos av 1—2 personer är det däremot möjligt att köket kan ersättas med en kokvrå med matplats. BS har för avsikt att studera denna fråga senare.

Lägenheter om mera än 3 rum bebos för närvarande ofta ej av flera än 5 personer. Normalköket skulle därför kunna tillämpas åtminstone även för 4-rumslägenheten. Användes det för 4-rums- och större lägenheter får det emellertid betraktas som en minimi-inredning. Därför bör man i bostäder av denna storlek räkna med de i standarden föreslagna större typerna av skåp och bänkar.

Köksplaner:

Det må framhållas att förslaget ej avser en standardisering av köket som helhet (köksplaner) utan endast de i köket ingående skåp- och bänkenheterna. BS undersöker emellertid för närvarande hur kök, badrum och trappor, uppbyggda med standardiserade delar, påverkar planlösningen av hyreshus av olika typ. Denna utredning bedrivs i samarbete med ett flertal arkitekter i olika delar av landet. Man kan förmoda, att dess resultat kan ge anledning till rekommendationer av vissa kökstyper.

Materialval, konstruktion, fabrikation:

De köksinredningar, som för närvarande tillverkas inom landet utföres nästan uteslutande av trämaterial. Standardförslaget tar därför i första hand hänsyn till detta material. Det kan dock förutses, att man inom en ej alltför avlägsen framtid kan komma att använda även andra material (plåt, konstharts m. m.) vid tillverkning av skåp och skåpdelar. Som regel torde dock dessa nya material ge tunnare konstruktioner, varför någon svårighet ej torde föreligga att inom de föreslagna yttermåttan på inredningsenheterna inrymma samma förvaringsvolym.

Köksinredningarna kan alternativt levereras till bygget i form av från fabrik färdigmonterade köksinredningar eller i form av halvfabrikat, som kan sammansättas på byggnadsplatsen. Standardförslaget

är därför utformat så att båda dessa tillverkningsmetoder bör kunna tillämpas. Vissa fabriker specialiserar sig på tillverkning av inredningsdetaljer (luckor, lådor). Förslaget avser att bereda väg för en sådan specialisering, som borde kunna medföra ekonomiska fördelar. Luck- och lådtyperna t. ex. har därför varit föremål för speciellt studium för att nedbringa antalet typer och få dem användbara i olika kombinationer.

Konstruktionsanvisningar, kvalitetsbestämmelser och ytbehandling:

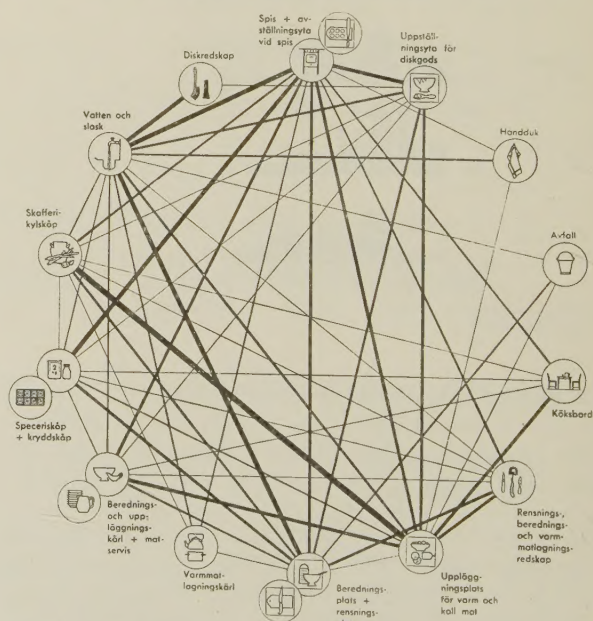
Undersökningar angående konstruktion för olika skåp och skåpdelar pågår och kommer liksom kvalitets- och toleransbestämmelser för köksinredningar att publiceras senare.

Ytbehandlingen av skåp m. m. och lämplig beläggning av arbetsytor är för närvarande föremål för studier.

Anpassning till modulsystemet:

Samtliga anslutningsmått (de yttre måtten) på skåp, bänkar m. m. har modulariserats, dvs. variationer i måtten sker med ett intervall av 1 dm. Ett intervall på en hel modul har emellertid för arbetsytornas höjd-läge visat sig alltför stort, varför här införts ett intervall på en halv modul. Med hänsyn till önskemålet att erhålla ett måttligt antal format på luckor, lådor, bänkbeklädnader m. m. har inredningsdelarnas längd, där så varit möjligt, valts till ett jämnt antal moduler.

Det har ifrågasatts om modulen ej inverkat ofördelaktigt och bindande. Ett närmare studium av moduleringskonsekvenser visar, att modulen ger stadga åt den principiella uppläggningsplanen och underlättar sammanförandet av alla i köket ingående detaljer.

Frekvenser mellan de viktigaste inredningselementen i köket. Linjetyckecken proportioner mot frekvensen. (Ur HFI — meddelande nr 3 — 1947).

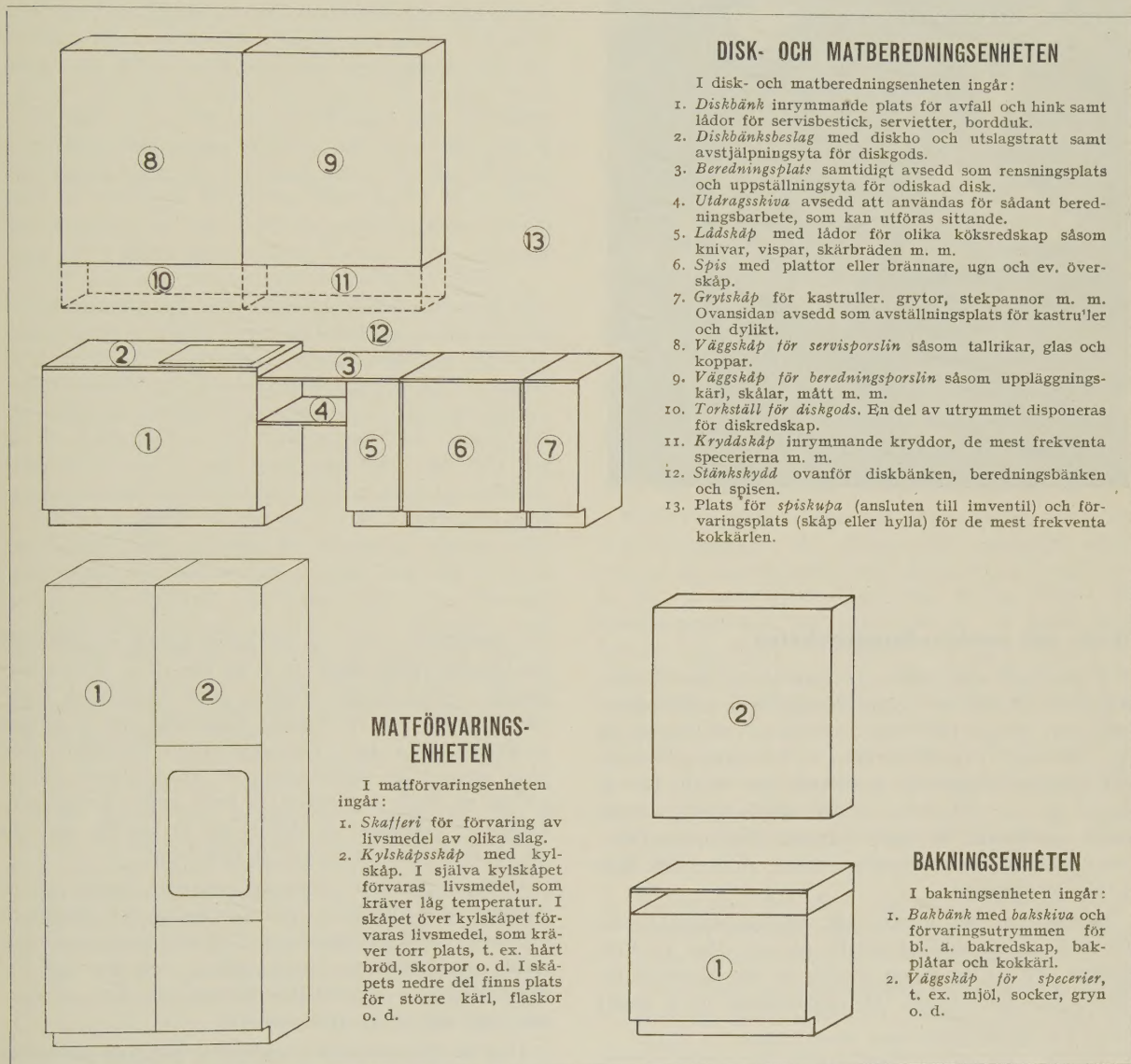
KÖKSINREDNINGENS UTFORMNING

Härnadan behandlas olika arbetsytors och förvaringsutrymmens utformning ur funktionell och teknisk synpunkt.

Härvid är dock att märka, att man av ekonomiska skäl ansett sig nödsakad att välja dimensioner som

På sid. 54 visas ett diagram över sambandet mellan de olika arbets- och förvaringsplatserna i köket vid matlagning i provköket på HFI under en 4-veckors-period.

Detta ger anvisning på hur olika arbetsplatser och förvaringsenheter lämpligen kombineras. Då bakningen kräver en särskild arbetsplats finner man att

ofta är eller ligger nära det minimum, som de funktionella kraven ställer. Hade de optimala dimensionerna för dessa arbetsytors och utrymmen genomgående valts, skulle köksinredningen svälla ut och ställa sig avsevärt dyrare än nu gängse inredningar. Den besparing som en standardisering och den därav följande rationella tillverkningen innebär skulle då äventyras.

Dessutom påverkar de i funktionsenheterna ingående delarna varandras dimensioner så att kompromisser måste göras.

köksinredningen lämpligen uppdelas i följande »funktionsenheter».

1. Disk- och matberedningsenheten
2. Matförvaringsenheten
3. Bakningsenheten

De har benämnts enheter, då de svårligen kan upplösas i mindre fristående delar utan att funktionsdugligheten äventyras. Ovanstående figurer visar schematiskt enheterna med angivande av vad de innehåller.

Sittande arbete vid beredningsbänken.

Disk- och matberedningsenheten

Diskningen och matberedningen kräver den längsta tiden av samtliga de i köket försiggående arbetsoperationerna. Enligt HFI tar diskningen i en familj på 3—5 personer i regel en tid av ca 8 timmar per vecka och matberedningen ca 20 timmar per vecka. Det är därför av stor betydelse att den inredningsenhet, där dessa operationer försiggår utformas lämpligt ur funktionssynpunkt, och att den erhåller rätta mått både i sid- och höjddled.

Diskplatsen bör förses med två uppställningsytor för disk, en för odiskat porslin på ena sidan av diskhoarna och en för diskat porslin på den andra sidan. Dessa ytor bör (enligt HFI meddelande nr 1, 1946) ha följande storlek:

Personer i hushållet	Yta för odiskat porslin	Yta för diskat porslin	
		utan torkställ	med torkställ
3—4	65 × 62 cm	65 × 62 cm	50 × 62 cm
5—6	75 × 62 »	75 × 62 »	65 × 65 »

Diskningen kan ske i nedsänkta, fasta diskhoar eller i lösa baljor. Studier har visat, att nedsänkta hoar är det lämpligaste. Standardförslaget har därför utformats med hänsyn härtill.

De fasta diskhoarnas utformning har varit föremål för undersökningar och provningar. I föreliggande förslag utgöres hoarna av en fast disklåda och en lös sköljlåda, som placeras i slasktratten. Disklådan bör

ha planmättet 40 × 34 cm samt djupet 17 cm och slasktratten planmättet 40 × 29 cm. Den lösa sköljlådan, i vilken godset sköljes efter diskningen motiveras av att man ej kunnat förutsätta, att sköljning av disken alltid sker i rinnande vatten. Sköljlådan bör vara mindre än slasktratten, så att möjlighet finnes att slå ut något i slasktratten även under diskningen. Lämpligt planmätt på sköljlådan är därför 29 × 29 cm. Ett djup av ca 15 cm är minimum.

Det vore givetvis önskvärt om man kunde ha en disklåda och sköljlåda intill varandra och dessutom en slasktratt skild från dessa. Vid en sådan anordning måste dock bänkens längd utökas avsevärt och för normalfallet (2—3-rumslägenheten) har detta av ekonomiska skäl ej ansetts möjligt.

Den lämpligaste arbetshöjden för diskning om sådan sker i nedsänkta hoar har varit föremål för ingående studier. Dessa visar, att höjden bör ligga mellan 85 och 95 cm om hoarnas djup är ca 15 cm. För svensk kvinna av medellängd (164 cm) är en bänkhöjd av 90 cm lämpligast.

På grund av de stora individuella variationer i längd, som förekommer, har även frågan om en i olika höjdlägen inställbar diskbänk varit föremål för diskussion. En sådan lösning ställer sig emellertid ännu alltför dyrbar.

I föreliggande förslag har man räknat med att diskbänken är beklädd med beslag av rostfri plåt, då detta material visat sig vara bäst bland nu förekommande material. Förslag till standard för diskbänksbeslag i rostfritt material kommer senare att framläggas.

Diskbänkens utformning möjliggör emellertid användning av diskbänksbeslag av annat material. Det kan nämnas, att undersökningar pågår angående möjligheterna att framställa diskbänksbeslag av emaljerad plåt.

Spis, grytskåp m. m.:

Det förslag till lösning av varmatlagningsplatsen, som här framlägges är endast att betrakta som provisoriskt. För närvarande pågår nämligen undersökningar på HFI i samarbete med myndigheter och tillverkare för att få fram nya typer för spisar. Man undersöker bl. a. hur en avställnings- och varmhållningsplats skall kunna erhållas, om ugnen kan ges en lämpligare placering i höjddet m. m. Resultaten torde dock ej föreligga förrän om flera år då bl. a. konstruktionsarbetet och säkerhetsprovingarna kräver lång tid. I detta sammanhang kommer även kastrullförvaringen och utsugningen av matos att studeras.

Av befintliga el- och gasspisar finnes standard fastställd för den större typen (4 kokställen) och för den mindre (2—3 kokställen) väntas standard bli fastställd i mars 1948. Anslutningsmåttan är för den större 70 × 62 cm och för den mindre 55 × 62 cm. Höjden är för båda 85 cm. Den större spisen är avsedd för lägenheter om 2 och flera rum och kök och den mindre endast för lägenheter mindre än 2 rum och kök.

Då dessa spisar ej har en särskild avställningsyta för kokkärl och en sådan är nödvändig för ett rationellt arbete föreslås att invid spisen placeras en skiva 30 × 62 cm beklädd med rostfri plåt eller liknande material. Under denna skiva förvaras lämpligen kokkärl. Man får alltså här ett s. k. grytskåp, som är 30 cm brett. Detta är emellertid ej tillräckligt för förvaring av alla kokkärlen. En del av dessa föreslås därför placerade i bakbänken.

En del av de mest frekventa kärlen, ett par kastruller och kaffepannan, placeras nu ofta på en hylla ovanför spisen, men många anser emellertid, att de där bli flottiga och dammiga och önskar ha dem skyddade. Då det finnes utrymme ovanför spisen, där de kunna placeras lättillgängligt, har BS, i samband med studiet av inkupan, där tänkt inarbeta en lämplig, ev. skyddad plats för dessa frekventa kärl.

I de fall då bakbänken placeras intill spisen kan man inte räkna med att även få plats med grytskåpet där, varför bakbänken i detta fall får tjäna både som avställningsyta och grytskåp. Bakbänkens skiva bör då impregneras eller beläggas med värmebeständigt material.

Beredningsbänken:

HFI har studerat vid vilken höjd beredningsarbete i stående ställning bäst försiggår och funnit höjden 85 cm över golv vara den lämpligaste för kvinna av normallängd.

Ett närmare studium över hur arbetsplatsen bör utformas för sittande arbete har företagits av BS och HFI i samarbete. Härvid konstaterades, att de hittills vanligen rekommenderade höga stolarna för hushållsbruk ej kan anses fylla rimliga anspråk på bekvämlighet. En husmor drar sig ofta för att »klättra upp» på den höga stolen. En sådan stol är även relativt

dyr, om den skall vara inställbar i höjddet. Bäst vore om husmodern kunde sitta på en vanlig pall eller stol med vanlig höjd, dvs. 42—46 cm. Arbetsytan bör då placeras så lågt att tillräcklig kraft vid hackning och skärning erhålles. Höjden blir då 62—64 cm över golv. Två olika ytor för beredningsarbete föreslås alltså — en för arbete i stående och en i sittande ställning. Den senare utgöres av en utdragsskiva.

Beredningsytans djup är 62 cm, alltså lika med diskbänkens. Bredden bör vara 80—100 cm. För normalköket har föreslagits bredden 80 cm, vilket får anses vara det minsta mått, som bör förekomma för att denna hårt belastade yta skall fungera tillfredsställande. För större lägenheter bör ytan vara 100 cm bred.

Arbetsytan för sittande arbete (utdragsskivan) bör ej ha mindre bredd än 50 cm. Om utrymmet medger bör den dock göras 60 cm bred. I omedelbar anslutning till dessa arbetsytor bör finnas förvaringsplats för beredningsredskap, lämpligen ett lådskåp, placerat under beredningsytan. En 80 cm bred beredningsplats med en 50 cm utdragsskiva ger ett 30 cm brett lådskåp. Den lådbredd, som detta rymmer, har vid provningar med inplockning av redskap och dylikt visat sig vara tillräcklig. För större lägenheter där beredningsytan är 100 cm, har lådskåpet föreslagits 40 cm brett och utdragsskivan 60 cm bred (se sid. 62).

Beredningsytan tjänar, som ovan nämnts, även som uppställningsplats för odiskat gods och ingår alltså som en del i diskplatsen. Diskbänkens lämpligaste höjd är 90 cm och beredningsbänkens 85 cm. Disk- och beredningsbänken har utformats så att dessa krav kunnat tillgodoses. Diskbänkens yta ligger alltså 5 cm över beredningsbänkens yta, vilket kan förmodas vara hindrande vid diskning och ge anledning till krossning av porslin m. m. Vid de provningar, som i provköket på HFI pågått fortlöpande under flera månader, har dock konstaterats, att denna nivåskillnad inte medfört några sådana olägenheter.

Kompromisslösningar för att få bort denna höjdskillnad medför emellertid vissa nackdelar.

1. Väljer man den ideala höjden för diskning 90 cm kommer höjdskillnaden att uppstå invid den 85 cm höga spisen, vilket har visat sig olämpligt.
2. Väljer man den ideala höjden för beredning, 85 cm, kommer diskningsarbetet, som är det mest krävande ur såväl arbets- som tidssynpunkt att ej bli tillgodosett på bästa sätt.
3. Väljes höjder mellan 90 och 95 cm medför detta ovannämnda nackdelar och dessutom vinnes ej anslutning till modulsystemet.

Den föreslagna differentierade lösningen har därför ansetts som den bästa. Om en kompromiss måste göras bör höjden 85 cm i första hand komma i fråga.

Väggskåp för servis- och beredningsporslin samt för specierier:

Ovanför disk- och beredningsbänken bör finnas två väggskåp, ett som är avsett för servisporslin och ett för beredningsporslin. Ännu ett väggskåp bör finnas över bakbänken för förvaring av specierier. Då på

dessas skåp ställes likartade krav redogöres nedan för alla tre på samma gång.

Skåpens storlek och hyllinredning bör anpassas efter de olika funktionerna. Ur tillverkningssynpunkt vore det dock önskvärt om de kunde utföras likadant. Detta kunde möjliggöras genom att utföra hyllorna flyttbara. Detta fordrar emellertid en speciell konstruktion, som gör att de vila stadigt och som förhindrar att de slår sig, så att de i praktiken ej blir flyttbara. Inplockningsprovningar visade, att samtliga tre väggskåp kunde ges samma hyllinredning utan att funktionsdugligheten eftersattes (se sid. 64).

Skåpdjupet bör för de två väggskåpen för porslin vara 30 cm för att tallrikar, skålar m. m. skall få plats. 20 cm:s djup är däremot tillräckligt för speceriskåpet. Dess placering över bakkänken, där man behöver 40 cm fritt utrymme för att ej slå huvudet i skåpet vid bakning gör att detta djup får betraktas som maximum, vilket skulle betyda att väggskåpen ej kan göras lika. Det har dock visat sig möjligt att utforma bakkänken så att ingen olägenhet uppstår vid ett väggskåpsdjup av 30 cm (se härom under bakkänkens enheten). Förslaget upptar alltså endast djupet 30 cm för väggskåp.

Väggskåpens bredd är beroende av det utrymme, som fordras för de föremål, som skall förvaras i desamma, samt av anpassningen till undervarande bänkar m. m. Normalt är en skåpbredd av 100 cm lämplig ur utrymmessynpunkt. Denna skåpbredd passar också till den 200 cm breda disk- och beredningsbänken samt till bakkänkens bredd. För mindre och större lägenhetstyper föreslås skåpbredderna 80 och 120 cm (se sid 62).

Väggskåpen föreslås sitta med underkanten 140 cm över golv. Möjligheten av att placera dem lägre har noggrant studerats medelst provningar. Följande faktorer har emellertid inverkat vid bestämmande av höjdläget:

1. Diskbänken bör ej göras lägre än 90 cm. Avståndet mellan diskbänkens översida och väggskåpets undersida bör ej vara mindre än 50 cm för att ett rätt dimensionerat torkställ skall få plats. Torkställets överskådlighet blir även dålig om väggskåpen sänkes. Alltså: $90 + 50 = 140$ cm.
2. Kryddskåpet bör ha sin plats över beredningsbordet. Provningar visade, att avståndet mellan dessa enheter bör vara minst 40 cm för att den person, som arbetar vid beredningsbordet ej skall känna sig hindrad i arbetet. Kryddskåpets höjd är ca 15 cm, beredningsbänken är 85 cm hög. $85 + 40 + 15 = 140$ cm.

Det medför icke några funktionella olägenheter att placera väggskåpet för specierier ovanför bakkänken på samma höjd som de andra, varför alla tre skåpen kan göras lika.

I väggskåp med lutande framsida, »snedskåp», blir den nedersta, lättast åtkomliga hyllans bredd ca 20 cm, vilket är otillräckligt för de mest frekventa pjäserna (tallrikar och beredningsskålar), som bör stå där. Det kan vidare konstateras, att snedskåpet i huvudhöjd springer ut lika mycket som ett 30 cm djupt »rakt skåp». Snedskåpen kunna dessutom endast försees med skjutluckor, ty sidohängda luckor pendla ut, så snart

Väggskåp för servisporslin.

Väggskåp för beredningsporslin.

Väggskåp för specierier.

ej regeln håller dem i stängt läge. Då BS önskar möjliggöra för beställaren att välja vilka av dessa lucktyper han önskar, har väggskåpen utformats med lodräta framsidor.

Matförvaringsenheten

Matförvaringsenheten bör enligt diagrammet på sid. 54 ha nära kontakt med uppläggningsplatsen för varm och kall mat, berednings- och rensningsplatsen samt med spisen. Den placeras lämpligen mitt emot disk- och matberedningsenhet samt spis. Trots att fördelen med att få all matförvaring koncentrerad har gjort att skafferi och kylskåp här har betraktats som en enhet, tvingas man dock ofta skilja dessa åt av planlösningstekniska skäl. Skafferiet bör om möjligt placeras intill yttervägg för att förenkla och effektivisera dess ventilation.

Vilket förvaringsklimat som är lämpligast för olika matvaror och hur ventilation och isolering av skafferiet bör anordnas, är frågor som behöver utredas för att man skall kunna prestera en god lösning på matförvaringsenhetens utformning. Undersökningar rörande detta pågår, och HFI har i meddelande nr 3, 1947, redovisat några preliminära resultat. Då det torde dröja innan det slutliga resultatet föreligger, har BS baserat standardförslaget på de tillgängliga resultaten och på tidigare praktiska erfarenheter.

De provningar beträffande erforderligt utrymme i skafferiet som BS och HFI utfört, och som baserats på ingående studier av kostvanorna i olika familjer, visar att ett skafferi för en familj om 3—5 personer bör ha planmättet 60 × 60 cm. BS föreslår därför för normalfallet (2—4 rum + kök) ett skafferi med planmåtten 60 × 60 cm, kompletterat med ett särskilt kylskåpsskåp. För lägenheter mindre än 2 rum + kök kan ett kombinerat skafferi och kylskåp vara tillräckligt.

Kylskåpet:

Vid val av kylskåpets storlek har man hittills varit hänvisad till de rekommendationer, som lämnas av fabrikanterna. BS och HFI har för normallägenheten sökt finna ett lämpligt dimensionerat kylskåp, och undersökningarna ha visat att ett kylskåp med 60 liters rymd är lämpligt. Vid diskussion med landets enda tillverkare av inbyggda kylskåp, Elektrolux, har man förklarat sig ämna uppta tillverkning av ett kylskåp av 62 liters volym, som ansluter sig till en modulariserad inredning. Den utvändiga höjden för detta skåp kommer att bli 90 cm inklusive ventilationsgaller och kan inrymmas i ett kylskåpsskåp med planmåtten 60 × 60 cm. I förslaget har räknats med denna nya typ. Kommer de i marknaden för närvarande förekommande kylskåpstyperna till användning, vilka har breddmätt som över- och understiger 60 cm, måste en justering av skåpets bredd företagas. Genom att göra karmen bredare kan dock luckor av standardformat användas. Kylskåpet föreslås placerat med underkanten 80 cm, alternativt 60 cm över golv. Hänsyn har härvid tagits till standard för luckor samt att utrymmet omedelbart ovanför kylskåpet bör vara åtkomligt som förvaring för varor (hårt bröd m. m.), som bör ha torrt klimat. Värmen från kylmaskineriet kan på så sätt nyttiggöras.

En dragskiva under kylskåpet har visat sig ändamålsenlig vid ut- och inplockning i skåpet, och den kan även fungera som extra avställningsplats. Skivan insättes endast i det fall kylskåpet sitter 80 cm över golv och när det ej är placerat intill annan avställningsyta, t. ex. bänkbenken.

Bakningsenheten

På senare tid har utvecklingen tenderat mot att brödet i allt större utsträckning inköps i butikerna och hembakningen således är på avskrivning. Undersökningar har emellertid visat att bakning i hemmen ännu har så pass stor frekvens, att det ej kan anses lämpligt att helt bortse från den vid kökets inredning. Då bänkbenken dessutom är en flitigt använd avställningsyta samt utrymmet ovanför och under baksbänken behövs som förvaringsutrymmen (speceriskåp, grytskåp m. m.) blir bänkbenken väl motiverad i stadskökets inredning.

Baksbänken består i nuvarande inredningar som regel av en lös enhet, som placeras ovanpå någon bänk eller på köksbordet och har sin plats i ett skåp eller i ett »håll» någonstans i köksinredningen. Ur hygienisk synpunkt har detta blivit kritiserat. BS föreslår en annan anordning, som närmare beskrives nedan.

Den lämpligaste höjden för bakning ligger mellan 75 och 87 cm för normalkvinnan. Variationerna beror på att knådning, tillsättning av deg och utbakning bäst sker vid olika höjdlägen. Bänkbenkens höjd har därför valts till 85 cm med hänsyn till att den i vissa fall blir placerad intill spisen, som har denna höjd. Bänkbenken är lös och dess undersida utgör baksbänken. Skåputrymmet i bänken når upp till 70 cm över golv. Under bänkbenken blir det alltså ett fritt utrymme med ca 12 cm:s höjd, avsett för brickor.

Genom att anbringa spår i brickfackets gavlar kan baksbänken på ett relativt enkelt sätt göras inställbar i höjddled. Då dessa spår slutar 10 cm från bakomvarande vägg, kommer baksbänkens framkant att ligga 40 cm framför det ovanförvarande väggskåpets framsida. Härigenom kan väggskåpet göras 30 cm djupt som enligt ovan var önskvärt för att få alla väggskåpen i köket lika och ändå ej verka hindrande för bakningsarbetet.

Den föreslagna konstruktionen för bänkbenken (se sid. 64) har alltså möjliggjort att brickfacket är rymligt och lätt rengörbart, att baksbänken är individuellt inställbar i höjddled och att speceriskåpet blir lika övriga väggskåp. Detta torde motivera den något större kostnaden för denna konstruktion jämfört med nu gängse utförande.

Olika beläggningmaterial för baksbänken har prövats. Resultaten av provningarna kommer att redovisas senare. Det kan emellertid nämnas att bland de billigare träslagen bok och al är lämpliga. Däremot bör furu och gran undvikas.

Baksbänkens storlek har varit föremål för studier. Djupet är enligt ovan 60 cm. Längden föreslås 100 cm i normalfallet med variationerna 80 och 120 cm för de mindre och större lägenhetstyperna.

GARDEROBERS OCH ÖVRIGA FÖRVARINGSSKÅPS UTFORMNING

BU har ägnat de olika förvaringsutrymmena för kläder m. m. ingående behovs- och funktionsstudier. BS har lagt dessa till grund för standardiseringsarbetet och företagit kompletterande undersökningar. De mått som nedan angives är yttre anslutningsmått. För samtliga skåptyper har 60 cm djup visat sig lämpligt. För garderob är dock 60 cm:s djup minimum. BU anger 70 cm som önskvärt för garderob för större plagg, men då detta djup är onödigt stort för övriga höga golvskåp, och man eftersträvat att få sidstycken, hyllor och bottnar så generellt användbara som möjligt, har det ansetts lämpligt föreslå 60 cm:s djup för samtliga typer av skåp. Skåpets breddmått är däremot mera varierande och behandlas nedan i redogörelsen för resp. skåptyp. Skåpens höjd bestäms av rumshöjden. I hyreshus är avståndet från golv till golv enligt bestämmelserna fastställt till 29 dm. Vid normala bjälklagstjocklekar blir rumshöjden då ca 26 dm. I villor och egnahem är rumshöjden oftast lägre, ca 24 och 25 dm. Garderob och städskåp kan ha samma utformning för såväl hyreshus som villor och egnahem, varför standardförslaget även upptar skåp som passar dessa rumshöjder.

Den del av skåputrymmet, som befinner sig under ca 200 cm över golv är lättåtkomligt vid normal räckhöjd. Det högre belägna utrymmet utnyttjas däremot för förvaring av mindre frekventa artiklar. Dessa två utrymmen avgränsas från varandra genom en mellanbotten, vars höjdläge har bestämts bl. a. med hänsyn till att man skall erhålla ett måttligt antal luckdimensioner för olika skåptyper och rumshöjder. Förslaget anger två höjdlägen på mellanbotten, 190 och 210 cm, från golv räknat. På sid. 67 visas en uppställning över de på grund härav föreslagna luckdimensionerna.

Garderob:

En garderob med planmåten 60 × 60 cm är enligt BU tillräcklig för att rymma en vuxen mans eller kvinnas kläder eller kläder för 2 barn upp till 14 år. Klädstångens höjd över golv bör vara ca 180 cm för att alla slag av kläder skall kunna hänga fritt. Blusar, jackor och mindre barns kläder kräver dock ej så stor fri höjd. För att utnyttja utrymmet effektivt kan därför en extra klädstång insättas på en höjd av ca 100 cm över golv. Varje lägenhet utrustas lämpligen med minst en garderob med sådan extra klädstång, som bör vara löstagbar. Hål eller annat fäste för den extra stängen bör anordnas i samtliga garderob. Hyresgästen kan då själv välja i vilken garderob han vill sätta in den.

Hatthylla placeras ca 10 cm ovanför den ordinarie klädstången.

En 30 cm bred skohylla är önskvärd i samtliga garderob. Den sättes lämpligen på ena sidan, då en placering invid bakväggen gör den svåråtkomlig. Den inskränker då ej heller på den fria »hänghöjden» mer än i halva garderoben och plats finnes alltså för långa klänningar.

Av ekonomiska skäl förses garderoben för närvarande i regel ej med *baksida*. I hyreshus bör därför putsytan behandlas så att den ej skadar kläderna och bruket ej lossnar och skräpar ned. Baksida av hård träfiberskiva är emellertid betydelsefull för »uppställningen» av garderoberna. Den är alltså motiverad ur konstruktiv synpunkt. Den onödiggör dessutom en ytbehandling av putsytan.

Garderobskombinationer. BS har företagit en undersökning av garderobers antal, placering och kombination i olika lägenhetstyper i hyreshus. Denna visar, att kraven på variation av garderobernas breddmått är stora. De bygges ju ofta in på ett överblivet utrymme eller skall anpassas till avståndet mellan väggarna i ett rum eller ett par dörrar. Ett intervall i breddmåtten på 10 cm synes tillräckligt. En begränsning av antalet typer på luckor är dock önskvärd och kan genomföras om man i stället för att variera luckans bredd varierar karmbredden. Med två luckbredder, 40 och 60 cm, kan man på så sätt och genom att anbringa dubbla luckor få en tillräcklig variation av bredden.

I föreliggande förslag har det med hänsyn till lagertillverkning av hela skåp och skåpdelar ansetts lämpligt begränsa standardbredderna för garderob till 50, 60, 80 och 120 cm (se sid. 63). Den ovannämnda utredningen visade att dessa typer var de mest frekventa.

Städskåp:

Detta skåp skall innehålla städredskap (borstar, kvastar, dammsugare), trappstege, strykbräda, putsgrejor av olika slag samt förråd av tvättmedel och andra kemikalier. Skåpet kan placeras i köket, tambur eller hall. Utrymmesstudier har visat, att för normal-lägenheten bör städskåpet ha planmått av minst 60 × 60 cm. I mindre lägenheter kan man gå ned till 40 × 60 cm. Dispositionen av utrymmet och lämplig inredning har studerats och visas på sid. 66. Den består av hyllor samt en på luckans insida anbragt upphängningsanordning för borstar, dammsugarslang m. m. Då man i detta skåp gärna vill sätta in krokar m. m. i sidväggarna för diverse redskap är det önskvärt att sidorna utföres som limfogar eller, om sidorna består av »stegar», att några extra regler insättes här för på höjdläget 100—180 cm över golv.

Backskåp och linneskåp:

Med backskåp avses ett skåp inrett med backar för förvaring av skjortor, underkläder m. m. Det tjänar att ersätta hyresgästens egna förvaringsmöbler, enkanerligen byrån. Ehuru dess funktion är obestridlig, är ett backskåp på grund av sin inredning relativt dyrbart och ökar den s. k. fasta delen av hyreskostnaden. I nuvarande läge bör man därför ej räkna med att detta skåp normalt skall förekomma i alla hyreslägenheter. Ett linneskåp i varje lägenhet får däremot anses vara fullt motiverat. Det utformas lämpligen som ett backskåp, där backarna är utbytta mot hyllor. Backar och hyllor bör kunna placeras på olika höjder för att effektivt kunna utnyttjas. Sidorna i skåpet har därför försetts med lister på c/c 40 mm. Både backskåp och linneskåp ha planmåten 40 × 60 cm.

Tvättskåp. Smutsklädesskåp:

Förvaringen av smutskläder har hittills varit ett praktiskt taget olöst problem. I de modernaste och mera påkostade lägenheterna har dock insatts ett särskilt skåp för detta ändamål. Av samma skäl som ovan anförts angående backskåpen är det tveksamt om man för närvarande i normalfallet skall förse lägenheterna med tvättskåp, även om detta är önskvärt. Det kan ifrågasättas, om det ej skulle vara fördelaktigare att fastighetsägaren i stället för att sätta in tvättskåp i varje lägenhet sökte ordna med ett skåputrymme i anslutning till tvättstugan i källaren med låsbart fack för varje hyresgäst. Ett sådant gemensamt utrymme är även lätt att effektivt ventileras. Familjerna kunde då förvara sin stortvätt där och endast ha småtvätten kvar i lägenheten. Tvättskåpet har lämpligen samma planmått som backskåpet. Inredningen visas på sid. 67.

Backskåp, linneskåp och tvättskåp är alltså lika till det yttre, men inredningen varierar.

SKÅPDETALJER

Luckor:

Med hänsyn till funktionen kan luckorna indelas i tre typer: slagluckor, skjutluckor och dragluckor.

Slagluckan är hängd i en av luckans vertikala kanter med gångjärn. Skjutluckan flyttas i horisontell led. Dragluckan är en ny benämning för jalousier o. d., och i köksinredningen blir rörelseriktningen som regel vertikal. Slagluckan är stabil och hållbar och ger god översikt i skåpen men har nackdelen att i öppet läge vara hindrande och att man vid uppresning från hukad ställning lätt slår huvudet i den om den är placerad i ett väggskåp. Skjutluckan har ej sistnämnda nackdel men ger å andra sidan ej så god översikt i skåpen. Den är även begränsad till användning i relativt breda skåp (> 80 cm). Den kan utföras i ett flertal konstruktioner. Den billigaste består av en träfiberskiva med vertikala kantlister. Övriga nuvarande konstruktioner av skjutluckor är ur ekonomisk synpunkt jämförbara med slagluckor men är mera utrymmeskrävande än dessa.

En inventering av befintliga konstruktioner av dragluckor (jalousier) har visat, att det för närvarande ej torde finnas någon typ, som är helt lämplig för köksinredningar och dessutom billig.

Av ovannämnda lucktyper är slagluckan användbar för alla skåp under det att de två andra typerna lämpligen endast kan ifrågakomma i väggskåpen.

Med hänsyn till det ovan anförda, föreslår BS att i standarden ingår slagluckor för samtliga skåptyper. För väggskåpen föreslås dessutom alternativt skjutluckor av den enklare typen (träfiberskiva med lister). Luckornas format framgår av ritningar på sid. 62, 63 och 67 och följande tabell.

Föreslagna standardformat för slagluckor

Enkla luckor			Parluckor		
Modulmått bredd × höjd	Mått i mm		Modulmått bredd × höjd	Mått i mm	
	bredd	höjd		bredd	höjd
3 × 7	252	674	8 × 8 ¹	752	774
4 × 3	352	274	10 × 8 ¹	952	774
4 × 4	352	374	12 × 8 ¹	1 152	774
4 × 6	352	574	8 × 18 ²	752	1 774
4 × 18.....	352	1 774	8 × 20 ²	752	1 974
4 × 20.....	352	1 974	12 × 18 ²	1 152	1 774
6 × 3	552	274	12 × 20 ²	1 152	1 974
6 × 4	552	374	¹ För väggskåp. ² För garderober. Måtten har erhållits med utgångspunkt från karmbredden 22 mm. Se detaljritning på 68.		
6 × 6	552	574			
6 × 18.....	552	1 774			
6 × 20.....	552	1 974			

Lådor:

Lådorna har föreslagits i två alternativa utföranden. Alternativ I är det nu vanliga med mellanstycken och överfals. Alternativ II har inga mellanstycken och överfals endast på lådstyckets vertikala sidor. Jfr sektionerna på sid. 64. I det senare alternativet erhåller man större invändig lådhöjd.

Lådframstycket har modulmått i båda fallen. Alternativ I ger 5 lådor fördelade på 3 typer och alternativ II 6 lådor och 3 typer.

Lådbredderna är 30 och 40 cm.

Diverse skåpdetaljer:

Takanslutningen utgöres av en hård träfiberskiva med skugglist.

Skåpsocklarnas höjd är vald 10 cm, med hänsyn till modulmåtsättning av luckor m. m.

Då köksinredningen ansluter till en yttervägg med fönster föreslås att en passbräda, 10 cm bred, insättes. Denna skall uppta ev. måttavvikelser i rumsmåttet samt säkerställa att fönsterbänk eller radiator ej verkar hindrande för luckors och lådors rörelser (se köksplanerna på sid. 68).

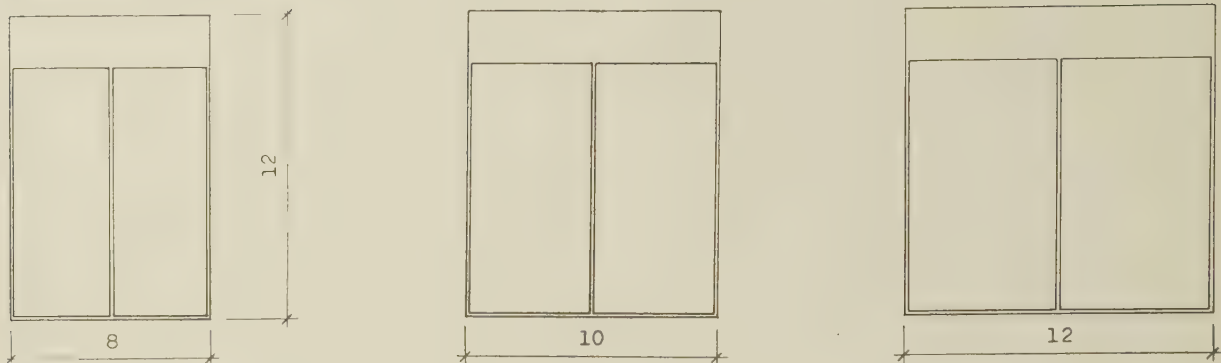
Synpunkter på och erinringar emot det här framlagda förslaget till standard för köksinredning och förvaringsskåp emotades tacksamt före den 15 maj 1948 under adress Byggstandardiserings, Drottning Kristinas väg 73, Stockholm. Frågor som är av speciellt intresse att få besvarade finnes angivna i bilagda frågeformulär. Utredningsman har varit undertecknad med ingenjör S. Norlin och arkitekt SAR C. H. Kreuger som medhjälpare.

Yngve Steen

FÖRSLAG TILL STANDARD

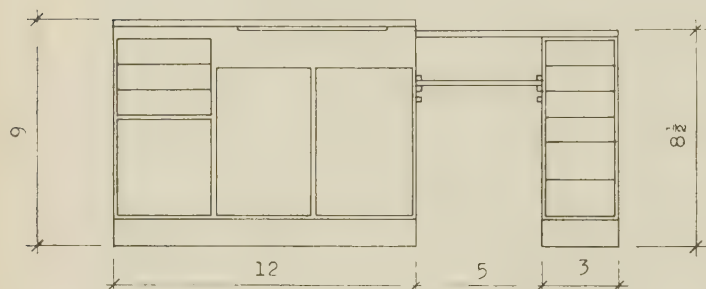
för köksinredning och förvaringsskåp

Väggskåp. Fasader

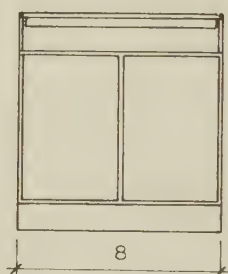

Låga golvskåp. Fasader

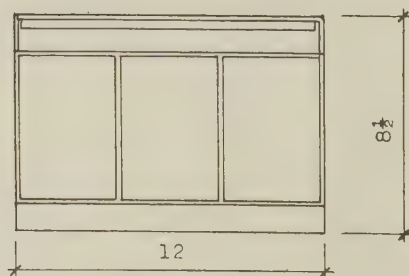
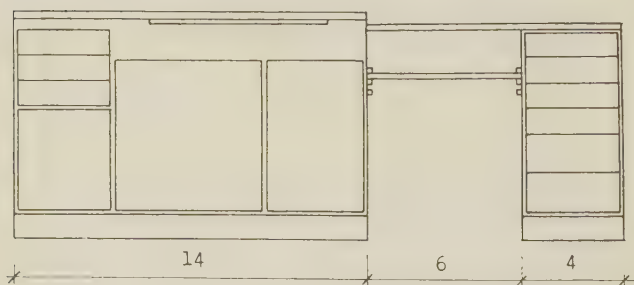
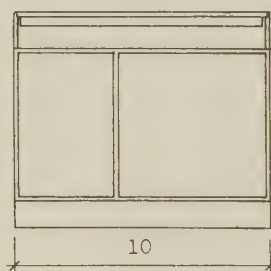
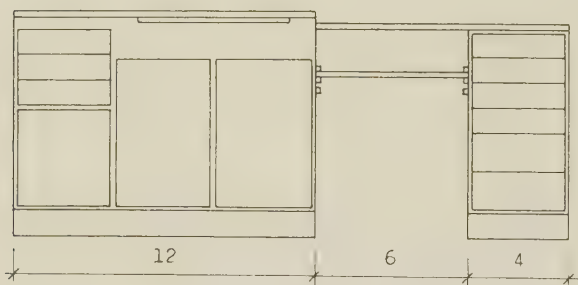
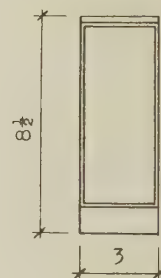
Disk- och beredningsbänk

Bakbänk

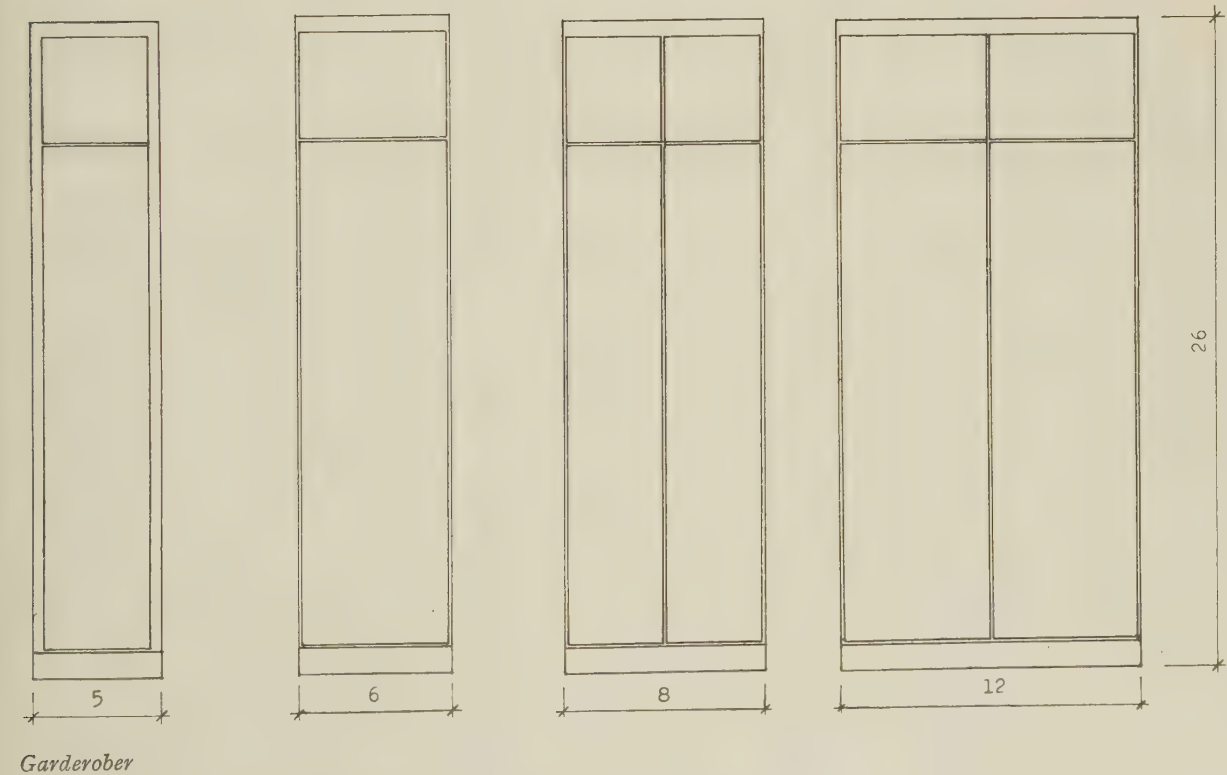
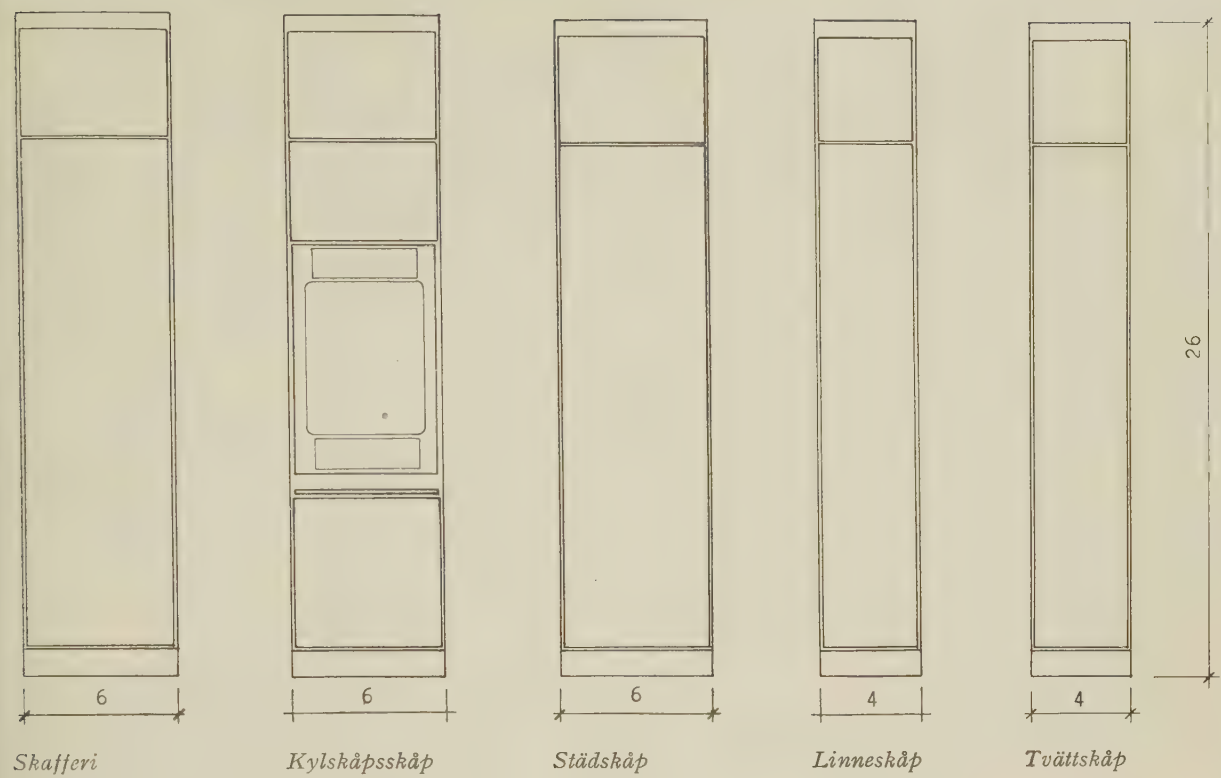

Grytskåp

Mått i dm. Skala 1:30. Sektioner se sid. 64.

Höga golvsåp. Fasader

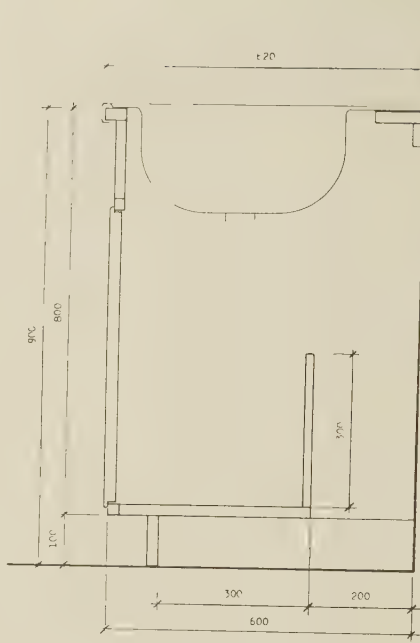

Mått i dm. Skala 1 : 30. Sektioner och planer se sid. 65—67.

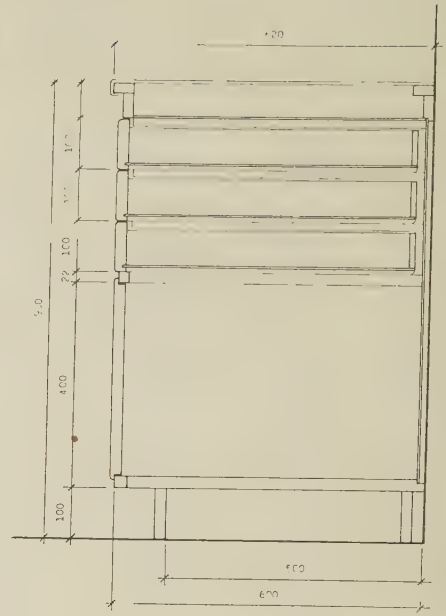
Väggskåp och låga golvskåp. Sektioner

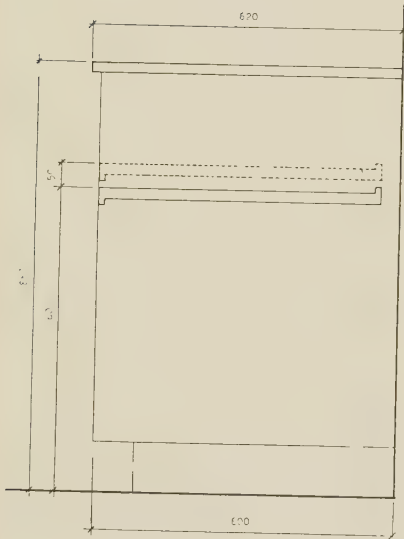
Väggskåp

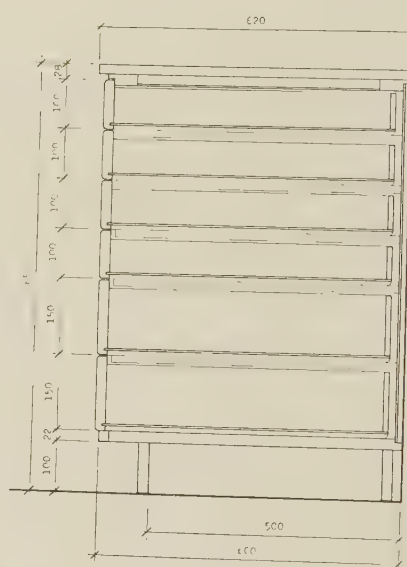
Diskbänk

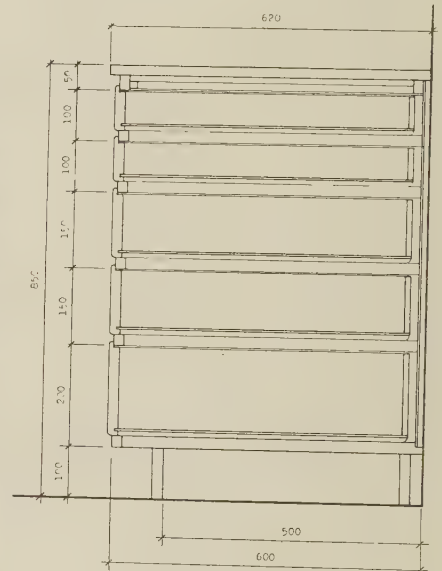
Diskbänk

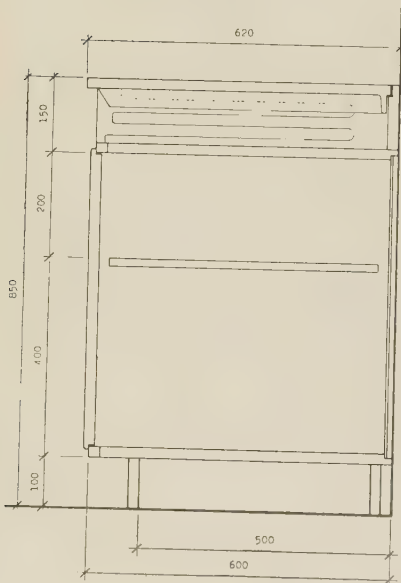
Beredningsbord

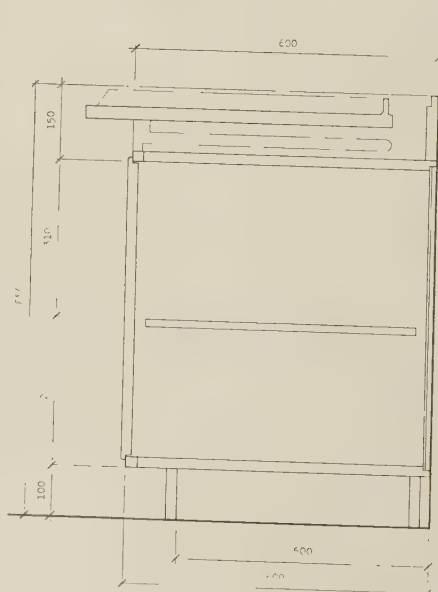
Lådkåp. Alt. I

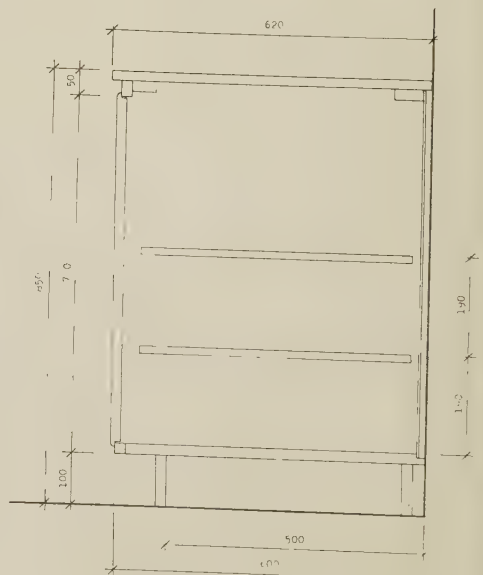
Lådkåp. Alt. II

Bakbänk

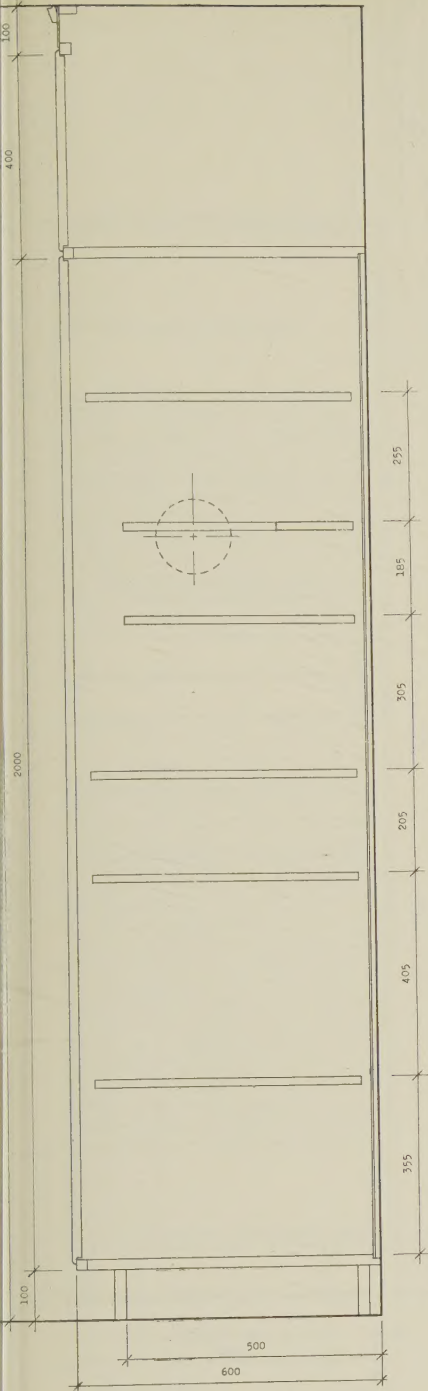

Bakbänk

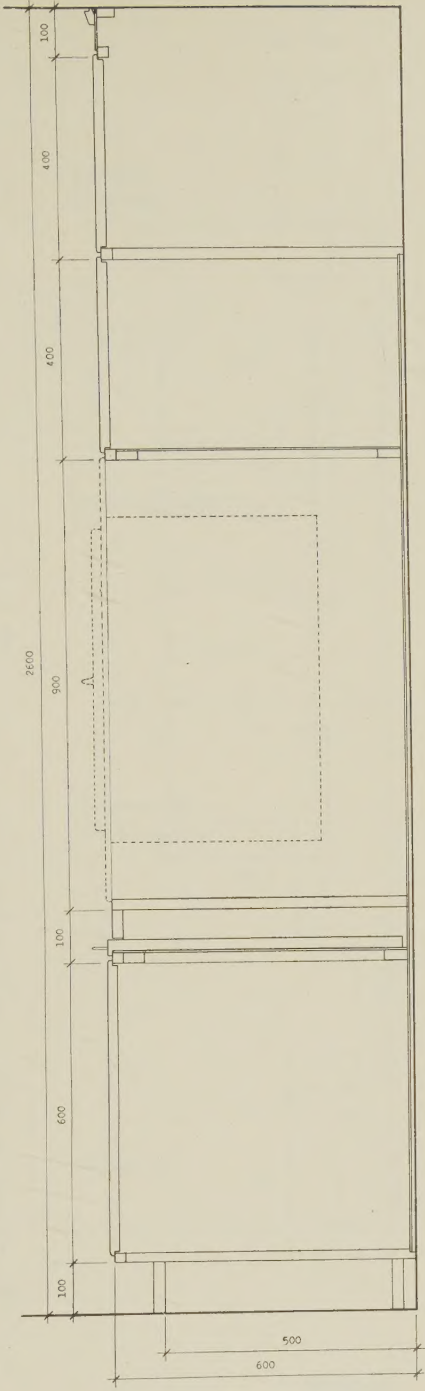
Grytskåp

löga golvskåp. Sektioner och planer

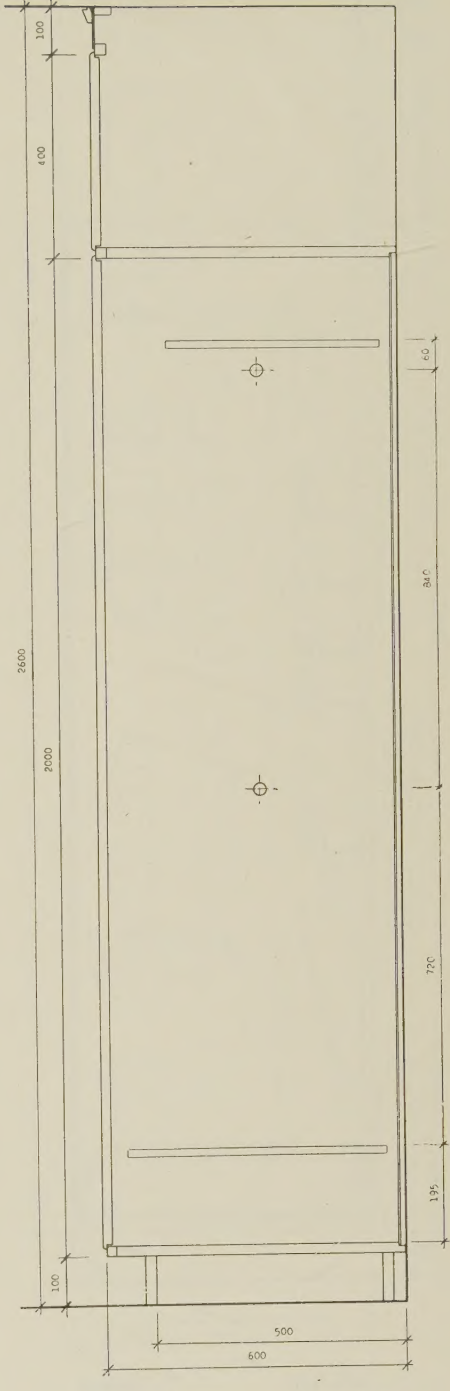
Skafferi

Sektion.

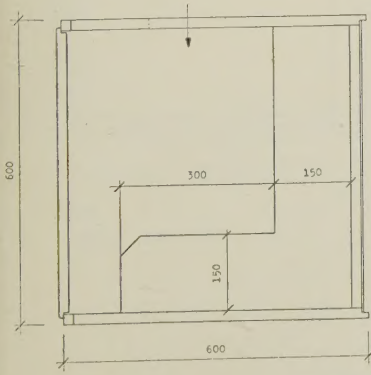
Kylskåpsskåp

Sektion.

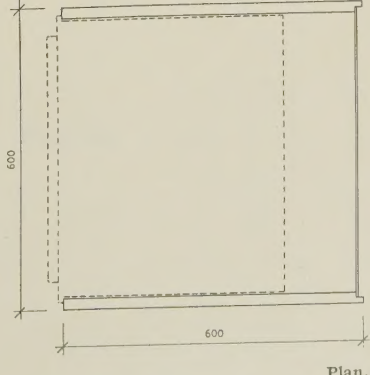

Garderob

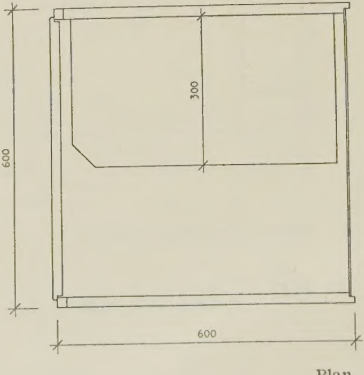
Sektion.

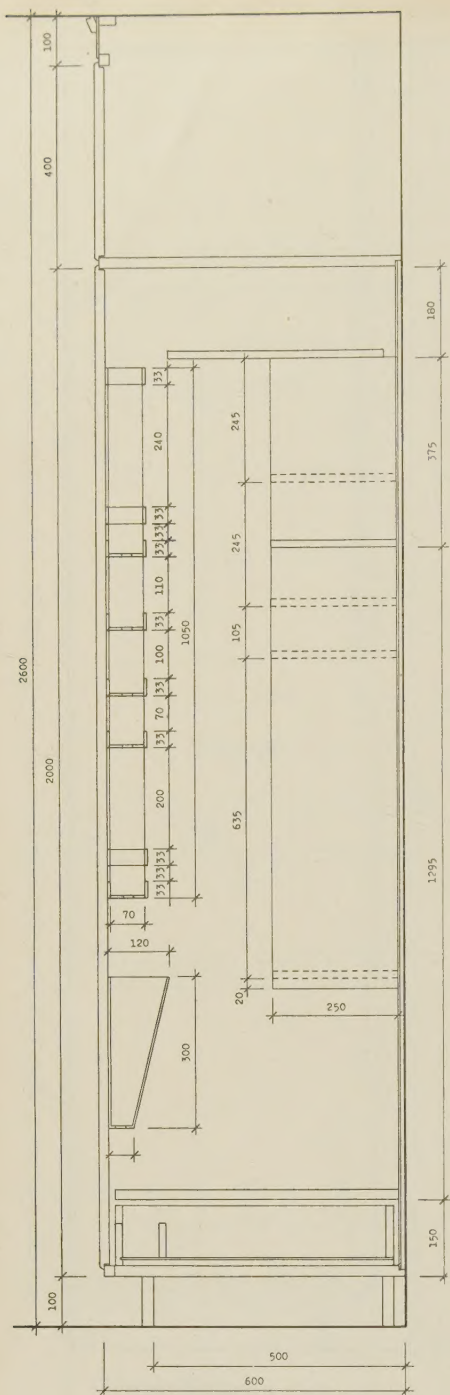
Plan.

Plan.

Plan.

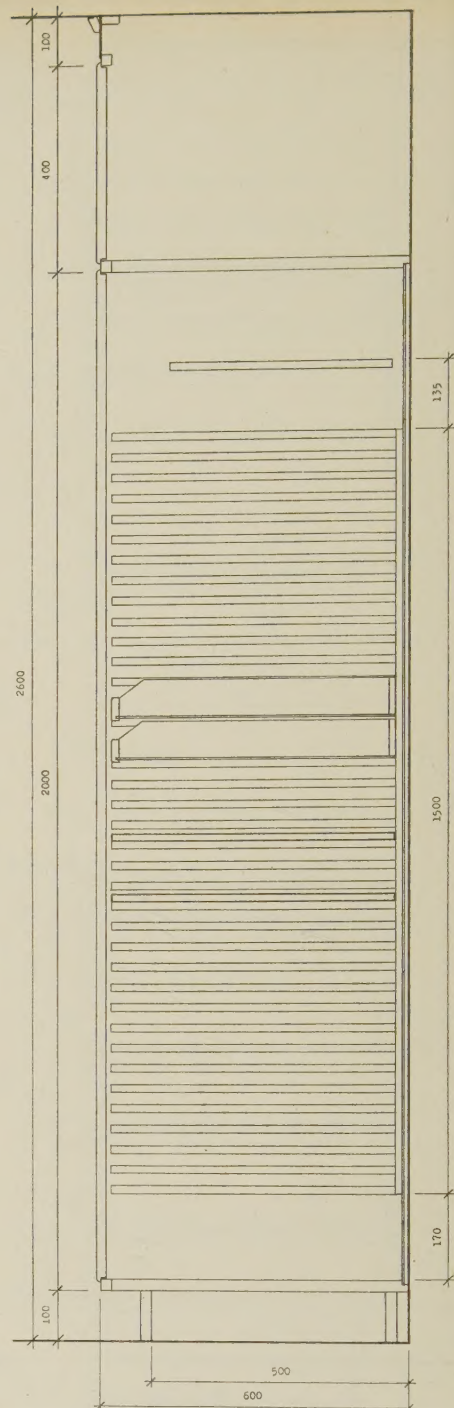

*Städska*p

Sektion.

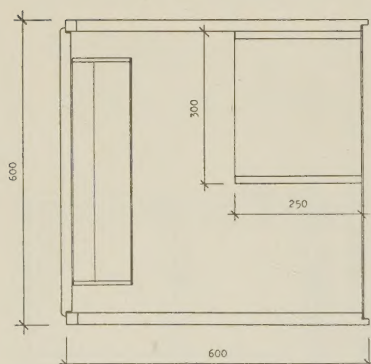
Städsåkåp

Insida lucka.

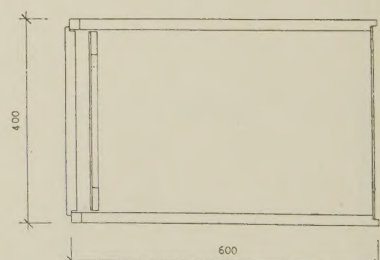

Linneskåp

Sektion.

Plan.

Plan.

Mått i mm. Skala 1 : 15.

Kombinationer av luckor vid olika takhöjd

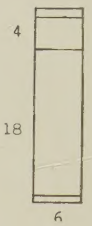
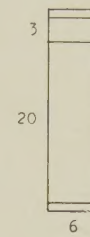
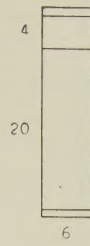
Skåptyp

Takhöjd
26 dm

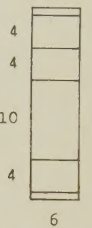
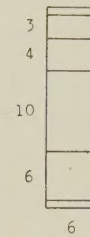
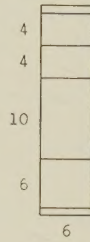
Takhöjd
25 dm

Takhöjd
24 dm

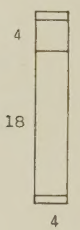
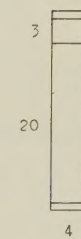
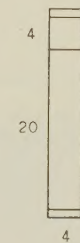
Skafferi
Städskåp

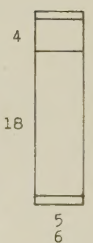
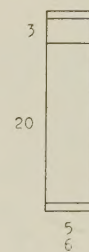
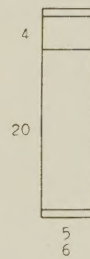
Kylskåpsskåp

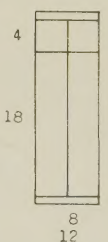
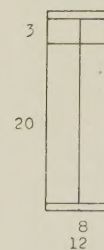
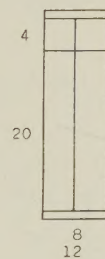
Linneskåp
Tvättskåp

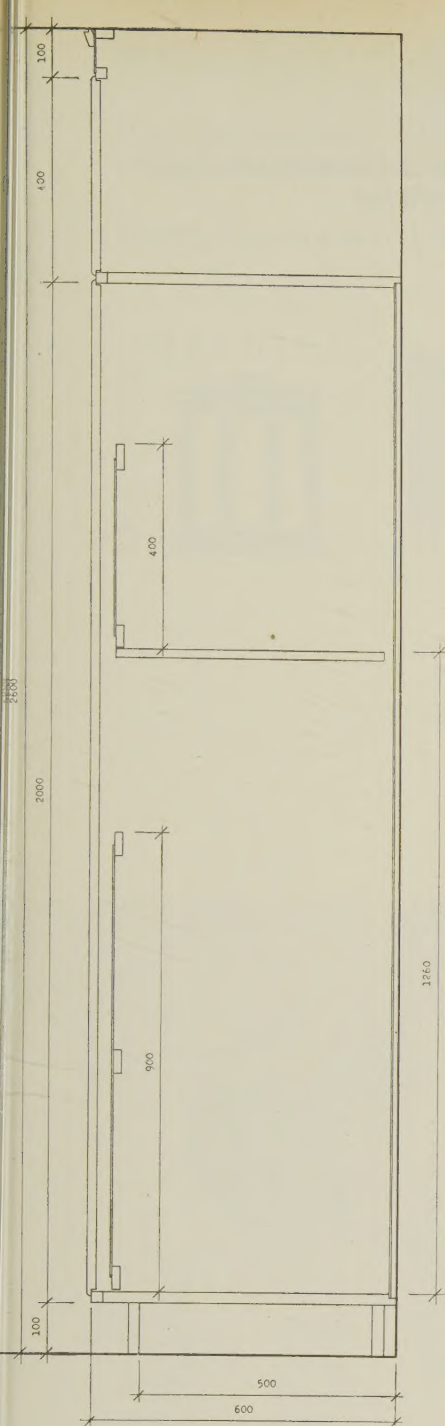
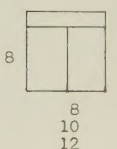
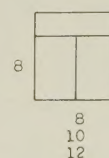
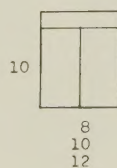
Garderob

Garderob

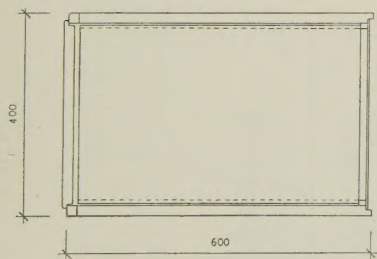

Väggskåp

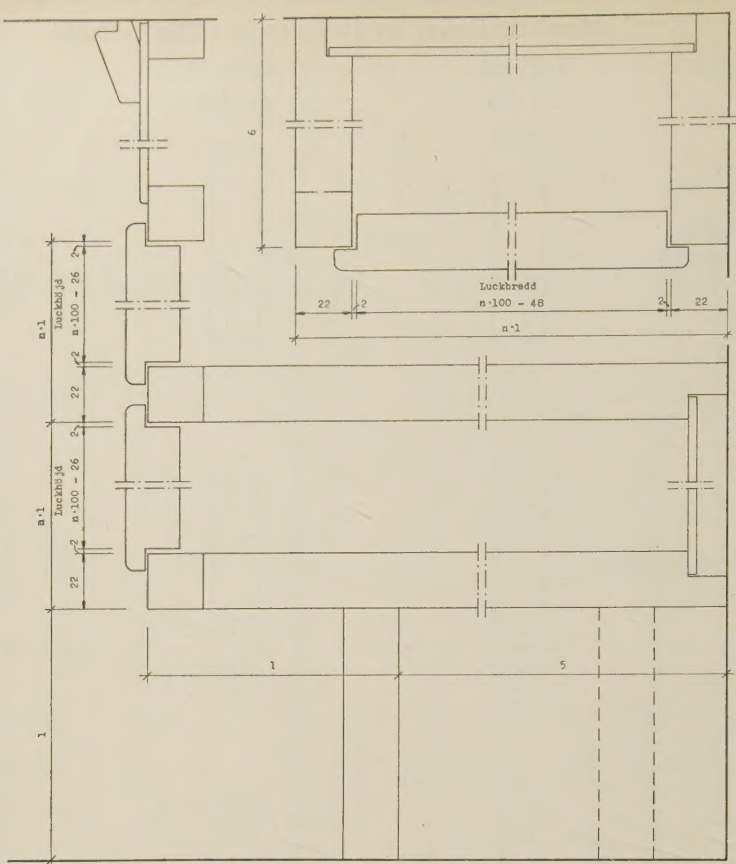
Tvättskåp

Sektion.

Plan.

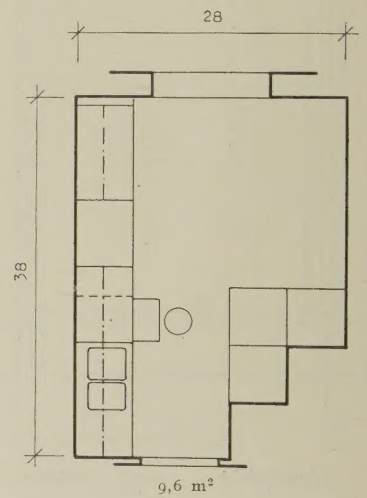
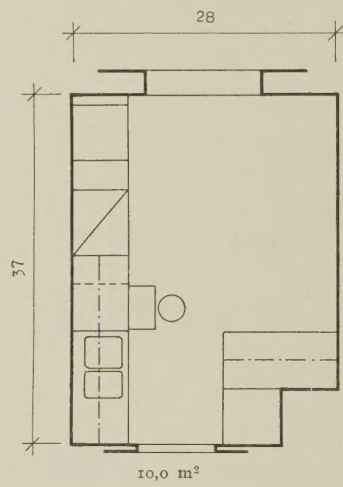
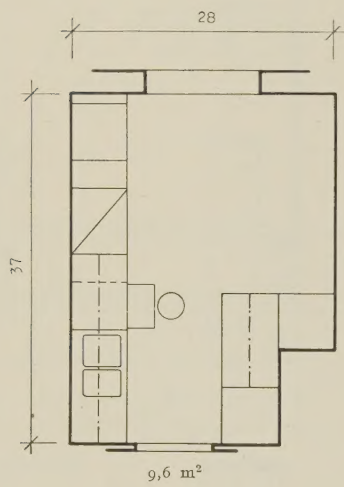
Mått i mm. Skala 1:15.

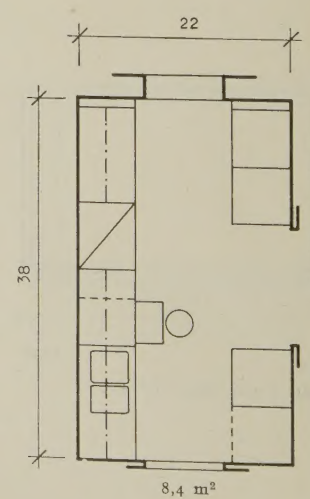
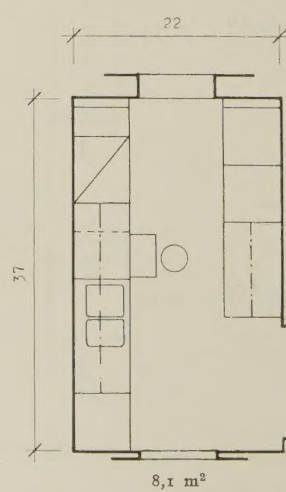
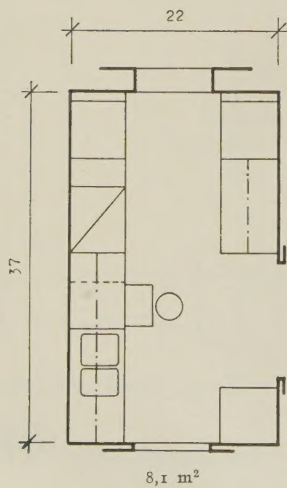
Konstruktionsdetaljer — modulmåttsättning

Standardförslagets tillämpning — några exempel på köksplaner

Kök med matvrå

Kök med matrum

Mått i dm. Skala 1:40.